

P J ANDERS LINDER:

Universitetskrisen och litteraturens makt

Rosenkindade intellektuella bör so-
pa rent framför egen dörr innan de
ger sig ut för att frälsa världen. De-
ras till intet förpliktigande tal om mänsk-
lighetens väl och universellt broderskap
kan låta nog så vackert, men om den etis-
ka kärnan, självdisciplinen, saknas så
kommer det aldrig att bli mer än fagra fras-
er. Kärleken till hela världen blir en ur-
säkt för att inte ta itu med besvärliga, nä-
raliggande problem.

Irving Babbitt: **Literature and the American College**. Nyutgåva National Humanities Institute 1987

Detta kärva, men högst klarsynta, bud-
skap levererades av Irving Babbitt, som
var professor vid Harvard och vars för-
fattarskap utgjorde en av vattendelarna i
tjugo- och trettioalets kulturdebatt. Hans
betydelse var naturligtvis störst i Förenta
Staterna, men idéerna nådde även Sverige,
där de influerade tänkare som Folke
Leander och Sven Stolpe.

Babbitt pläderar i sina böcker för en ny
humanism, en filosofi som sätter männi-
skan i centrum. Han understryker dock
att en sådan humanism måste vara något
annat än den sentimentala kärlek till män-
niskan i allmänhet, mänskligheten som
abstrakt företeelse, vars främste företrä-
dare är Rousseau. Dennes idé om männi-
skan som alltigenom god avvisades med
kraft av Babbitt. Vår civilisation har inte
skapats genom ett villkorslöst bejakande
av naturliga impulser, utan genom i högsta
grad medvetet, etiskt arbete. Och det är
först när man söker stöd i denna gemen-
samma erfarenhet, i den klassiska tradi-
tionen, som det är möjligt att utveckla ka-

raktär och personlighet och på så sätt
undgå att bli ögonblickets släv.

Skolning av intelligens och förnuft är
naturligtvis nödvändiga ingredienser i ut-
bildningen av dem som skall utveckla sin
personlighet, menar Babbitt. Men det är
inte tillräckligt. Människan inhämtar
nämligen inte kunskap bara genom att re-
sonera abstrakt utan också, och i än högre
grad, genom att skaffa sig erfarenheter
och följa exempel.

Fantasin står inte den rationella förmå-
gan efter i betydelse, och det är därför
nödvändigt att inte lämna den därhän när
studier planeras. Sådan likgiltighet var
emellertid just vad Babbitt ansåg sig kun-
na iakttaga vid de amerikanska akade-
mierna, och för att varna för de olyckliga
konsekvenserna av detta skrev han en
bok, hans första, som utkom 1908. Den
heter *Literature and the American College*
och finns nu åter tillgänglig: detta tack va-
re National Humanities Institute, en liten
oberoende tankesmedja i Washington.

I boken riktar Babbitt skarp kritik mot
vad han kallar "humanitarianer", dvs dem
som är beredda att kasta karaktärsfostran
och kulturarv på sophögen till förmån för
det som är "nyttigt" och "medmänskligt".
Dessa välgörare parar "övertro på veten-
skapens möjligheter, ursprungligen häm-
tad från Francis Bacon, med rousseau-
ansk övertygelse om människans förträff-
lighet. Dessa båda egenskaper leder till en
inställning till utbildning som blir en
märklig blandning av nonchalant lät gå-
anda och krass utilitarism. Var och en får
lov att helt och hållet efter eget huvud fin-
na ut hur han kan producera så mycket
varor som möjligt.

Babbitt fruktar en sådan utveckling, i
vars förlängning han ser det goda livets

död och ett samhälle besatt av kortsiktig materialism. Mänskligheten förvandlas från individer till en rotlös massa på ständigt jakt efter nya sensationer, oförmögen till väntan eller självdisciplin. På de amerikanska collegen yttrade sig detta genom ett ensidigt betonande av "nyttiga", praktiskt direkt användbara ämnen. Uppgiften att bibringa studenterna ett kulturarv, att göra dem till tänkande och etiskt medvetna individer, hamnade mer och mer i skymundan.

Literature and the American College är ett försök att presentera ett alternativ till denna utveckling. Babbitt lyfter här speciellt fram litteraturen och visar hur den kan utgöra en i det närmaste outsinnig källa till inspiration. Den som studerar klassikerna och tar dem till sig lämnar college som en rikare personlighet och kommer

att stå bättre rustad inför mötet med det materiella framåtskridandets baksida. (Det torde vara överflödigt att påpeka att Babbitt på intet sätt var blind inför dess framsida.)

En och annan passage i den här volymen är väl inte helt oanfäktad av tidens tand, men den är likväl i högsta grad relevant idag — inte minst i Sverige! Alltför många betraktar litteratur som en harmlös hobby för medelklassens hemmafruar, alltför många antar att nationens hälsa kan mätas genom att man räknar ut antalet telefoner per tusen medborgare och alltför många tror att höjden av moralisk resning är att vägra äta sydafrikansk marmelad. Så är emellertid inte fallet. Varför? Det förklaras med all önskvärd tydlighet i *Literature and the American College!*

CARL JOHAN LJUNGBERG:

En diskret machiavellist

Maktövertagandet utövar en evig lockelse. Vad som växlar är formerna. Som så mycket annat påverkas vi svenskar här av USA, där de nya administrationerna förmodas dra in i en trög byråkrati med entusiasm, intelligens och friska idéer.

Hans Bergström: **Rivstart**. Tiden 1987

Att verkligheten är en annan påminner Hans Bergström om i sin bok *Rivstart*, som spinner kring temat valspurt—maktväxling under 70- och 80-talen. Inledningsvignett är en festlig skildring av det

tafatta statsrådet, som står på huvudet när journalister och glesbygdsdelegationer börjar belägra hans tjänsterum.

Till för kort tid sedan drog statsvetare mest upp diagram och ritade modeller. Bergström, själv elddöpt i det borgerliga regeringskansliet 1976—80, vet hur det går till i levande livet. Med insatthet i teorbildningen förenar han även ett slags lågmäld machiavellism, om man så vill, formad i politikens vardag. Boken torde komma att läsas av mången regeringsbildare *in spe*.

Typiskt är, att Bergström inleder sin studie med en typologi över varför demo-